УДК 371.13

О.В. Невмержицька, М.В. Пагута, Дрогобич, Україна
O. Nevmerzhytska, M. Pahuta, Drohobych, Ukraine
e-mail: miroslav06@rambler.ru

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. *У статті розглядаються шляхи самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців в умовах інформаційного суспільства, важливим елементом якого є інформаційні технології, що змінили природу, зміст та умови професійної діяльності. Доведено, що в умовах стрімкої інформатизації відбувається зміна освітньої парадигми: від передачі студентам певної суми знань до їхнього навчання самостійно здобувати необхідну інформацію, інтерпретувати її та використовувати у професійній діяльності впродовж усього життя. Констатовано, що самоосвітня діяльність фахівця сьогодні має включати в себе принаймні кілька складових: самоосвіту в галузі професійної діяльності, інформаційних технологій, а також самовдосконалення в галузі фундаментальних знань. Доведено, що сучасні інформаційні технології дають можливість майбутнім фахівцям отримати доступ до значної кількості надсучасної інформації, полегшують її пошук, а також надають інструментарій для обробки інформації. Розвиваючи вміння шукати необхідну інформацію та перетворювати/обробляти її студенти розширюють можливості самоосвітньої діяльності. Охарактеризовано мотиваційний, інформаційний, діяльнісний та контрольно-оцінний компоненти готовності до самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців. Висвітлено роль професійних інтернет-сайтів, мережевих професійних співтовариств, соціальних мережевих сервісів, вебінарів, програм для миттєвого обміну повідомленнями (Viber, WhatsApp, Telegram, Signal та ін.), ігрових програм-симуляторів, відкритих освітніх ресурсів, інтернет-курсів тощо у формуванні умінь і навичок самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців.*

Ключові слова: *самоосвітня діяльність, самоосвітня компетентність, готовність до самоосвітньої діяльності, інформаційне суспільство, інформаційні технології, професійна підготовка, відкриті освітні ресурси, ігрові програми-симулятори, соціальні мережеві сервіси, програми для миттєвого обміну повідомленнями.*

SELF-EDUCATION OF FUTURE SPECIALISTS IN THE CONDITIONS OF THE INFORMATIONAL SOCIETY

Abstract. *The article deals with the ways of self-education of future specialists in the conditions of the information society, an important element of which is the information technologies that have changed the nature, content and conditions of professional activity. It is proved that in the conditions of rapid informatization there is a change in the educational paradigm: from transferring a certain amount of knowledge to students to their independent learning, so they are able acquire the necessary information, interpret it and use it in professional activity throughout their life. It is stated that modern self-education of a specialist should include at least the following components: self-education in the field of professional activity and information technologies, as well as self-improvement in the field of fundamental knowledge. It is proved that modern information technologies enable future specialists to access a large amount of up-to-date information, facilitate their search, and provide tools for processing information. Having developed the ability to seek the necessary information and transform/process it, students expand their opportunities for self-education. The motivational, informational, activity, control and evaluation components of readiness for self-education of future specialists are described. The role of professional Internet sites, professional network communities, social network services, webinars, instant messaging programs (Viber, WhatsApp, Telegram, Signal, etc.), game simulators, open educational resources and Internet courses in the formation of skills and abilities of self-education of future specialists is highlighted.*

Key words: *self-educational activity, self-educational competence, readiness for self-education, information society, information technologies, professional training, open educational resources, game programs, simulators, social network services, instant messaging programs.*

Постановка проблеми. Важливою характеристикою сучасного етапу розвитку суспільства є стрімке накопичення нової інформації у різних сферах життя, прискорення темпів розвитку нових технологій. Інформаційні технології стали елементом нашого існування, мають на нього детермінуючий вплив, незалежно

© О.В. Невмержицька, М.В. Пагута, 2018

від волі і поглядів людей та виступають, з одного боку, важливим інструментом реалізації політичних, економічних та культурних функцій повноправного члена інформаційного суспільства, а з іншого – чинником, що інтегрує людей у різні сфери життєдіяльності.

Інформаційні технології змінили природу, зміст та умови професійної діяльності. Сучасні реалії засвідчують факт неодноразової зміни людиною професійної діяльності, багато фахівців кілька разів впродовж життя здобувають вищу освіту. В умовах інформаційного суспільства освіта спрямовується насамперед на підготовку творчого фахівця, з розвиненою уявою, здатного до реалізації інноваційних підходів до розв'язання професійних завдань; здатного не лише накопичувати професійну інформацію, але й генерувати та змінювати її. При цьому здобуття освіти може здійснюватися у різних формах: очній, заочній чи дистанційній. Аналогічно й професійна діяльність може здійснюватися як безпосередньо на робочому місці, так і у віддаленому режимі за посередництва інформаційних технологій.

Широкий доступ до знань, накопичених людством, посприяв появі нової парадигми освіти – безперервної, такої, що триває впродовж всього життя. За таких умов самоосвіта стає стилем життя багатьох людей, які долучаються не лише до формальної, але й неформальної та інформальної освіти.

Сьогодні активно створюється інформаційно насичене освітньо-культурне середовище закладів вищої освіти. Кожна особа може ознайомитися з освітньо-професійними програмами, що реалізуються у тому чи іншому ЗВО, ефективно реалізовувати власні освітні траєкторії, успішно опановувати навчальні дисципліни тощо.

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми розвитку інформаційного суспільства досліджували І. Арістова, М. Вершинін, В. Данильян, О. Пархоменко та ін. Зокрема М. Вершинін [1] стверджує, що інформаційне суспільство – це суспільство безперервної загальної освіти.

Питання функціонування інформаційного суспільства досліджувалися й низкою зарубіжних вчених, серед яких М. Вавжак-Ходачек, К. Вента, Г. М. Маклюен, Е. Тоффлер, М. Фурманек та ін. Так, М. Фурманек констатує: інформаційна цивілізація – це суспільна формація, де обробка інформації є головним та першопланови економічним процесом, а суспільні стосунки, умови життя і суспільні інституції до цього пристосовуються [6, с. 47].

За даними вчених, сьогодні обсяг людських знань подвоюється кожні 10 – 20 років, що тягне за собою прискорення не лише приросту знань, але й морального старіння інформації, що насамперед впливає на професійну діяльність, а відтак і на професійну підготовку фахівців.

За оцінками спеціалістів у 40-х рр. XX ст. напіврозпад компетентності, яку розуміємо як тривалість часу, що минає з моменту здобуття професійної освіти до зниження компетентності фахівця наполовину, наступав через 12 років, в 60-ті рр. – через 8 – 10 років, в 70-ті рр. – через 5 років. Для випускників вищих навчальних закладів початку XXI ст. у багатьох сферах діяльності таке старіння знань відбувається вже через 2 – 3 роки. Щорічно оновлюється приблизно 5% теоретичних і 20% прикладних знань, а отже прогрес напіврозпаду компетенцій для сучасного фахівця постійно скорочується і буде скорочуватися [5, с. 8].

Крім того, в умовах стрімкої інформатизації відбувається перехід від передачі студентам певної суми знань до їхнього навчання самостійно здобувати необхідну інформацію, інтерпретувати її та використовувати у практичній діяльності.

З огляду на це, в сучасних умовах зростає роль самоосвітньої діяльності, яка має включати в себе принаймні кілька складових: самоосвіту в галузі професійної діяльності, інформаційних технологій, а також самовдосконалення в галузі фундаментальних знань.

Відтак **мета статті** полягає в аналізі шляхів формування готовності майбутніх фахівців до самоосвітньої діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Самоосвіта – це самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо [2, с. 798].

Форми самоосвіти можуть бути найрізноманітніші: курси підвищення кваліфікації, отримання другої вищої освіти, конференції, семінари, вебінари, дистанційні курси; мережеві професійні співтовариства, соціальні мережеві сервіси; відкриті освітні ресурси; індивідуальна робота із самоосвіти.

Якщо підготовка в межах курсів підвищення кваліфікації передбачає кваліфіковану допомогу фахівців, то всі інші форми передбачають максимально самостійну діяльність в межах траєкторії здобуття освіти. Щоправда, на наше переконання, потреба та уміння й навички самоосвітньої професійної діяльності повинні цілеспрямовано формуватися у період здобуття професійної освіти.

Майбутній фахівець має постійно оновлювати багаж знань, як загальноосвітніх, так і професійних, удосконалювати професійні уміння і навички і робити це самостійно, адже програми навчання у вищих навчальних закладах, а також наявні підручники часто передбачають інформацію, яка не відображає новітні досягнення в певних галузях знань. Натомість сучасні інформаційні технології дають можливість майбутнім

фахівцям отримати доступ до значної кількості надсучасної інформації, полегшують її пошук, а також надають інструментарій для обробки інформації. Розвиваючи вміння шукати необхідну інформацію та перетворювати/обробляти її студенти розширюють можливості самоосвітньої діяльності. Проте очевидно, що це стає можливим за умови, що самі студенти мають відповідну підготовку, яка забезпечила б їм готовність до самостійного набуття особистісного досвіду опанування нових мультимедіа- та гіпермедіатехнологій.

Відтак постає завдання пошуку шляхів формування готовності майбутніх фахівців до самоосвітньої діяльності.

Так, В. Преображенська [3] розглядає означену проблему крізь призму формування самоосвітньої компетентності студентів. Авторка стверджує, що самоосвітня компетентність є особистісно-професійною якістю фахівця, яка проявляється у його здатності до сенсовизначення в сфері власної освіти, визначення цілей і завдань самоосвітньої діяльності, орієнтування в інформаційно-професійному просторі, виробленні власної системи самоорганізованої пізнавальної діяльності, виборі та ефективному застосуванні сучасних засобів інформаційної підтримки самоосвіти.

Розвиток самоосвітньої компетентності базується на опануванні студентами такими ключовими компетенціями:

– морально-смисловою – ставлення до самоосвіти як життєво значущої цінності, що очевидно створює хороші передумови для формування мотивації на самоосвітню діяльність;

– комунікативною, яка передбачає уміння вступати в спілкування з компетентними спеціалістами, вивчати і трансформувати їхній досвід, взаємодіяти з людьми, об'єктами навколишнього світу, інформаційними потоками тощо;

– професійною, яка включає знання з професійної галузі, а також необхідні професійні уміння та навички, уміння орієнтуватися у професійній сфері, знаходити оптимальні способи розв'язання професійних задач;

– інформаційною, яка вимагає сформованості умінь використання інформаційних технологій як універсального засобу отримання, перетворення і застосування інформації, набуття особистісного досвіду опанування новими мультимедіа і гіпермедіатехнологіями;

– організаційною, що передбачає уміння планувати і реалізувати самоосвітній процес.

Натомість Л. Холіна та О. Інкіна [4, с. 105] оперують поняттям готовності до самоосвітньої діяльності, яка, на їхнє переконання, включає мотиваційний, інформаційний та діяльнісний компоненти. Формування мотиваційної готовності розпочинається з усвідомлення студента відповідності рівня його підготовки вимогам фаху, який він здобуває. Завданням педагога є допомога у з'ясуванні прогалин і плануванні маршруту їхнього усунення шляхом самостійної діяльності (інформаційна готовність), в ході якої студент набуватиме знання про самоосвітню діяльність, формувати уміння цієї діяльності (діяльнісна готовність). Вважаємо, що цей перелік варто доповнити контрольно-оцінним компонентом готовності, що передбачає самоконтроль та самооцінку студентом свої професійної підготовленості.

Розглянемо детальніше можливості інформаційних технологій у формуванні самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців.

Для здійснення самоосвітньої діяльності велике значення має сформована мотивація. Мотиваційна сфера самоосвітньої діяльності – це система мотивів, інтересів, готовності фахівців до саморозвитку, самонавчання, самовдосконалення. Очевидно, що важливими умовами розвитку позитивної мотивації є забезпечення задоволення від здійснюваної професійної діяльності, ситуацій успіху в професійній діяльності, бачення перспектив професійного росту, можливості самоствердження у суспільстві.

Інформаційна готовність до здійснення самоосвітньої діяльності передбачає уміння майбутніх фахівців серед великого масиву інформації знаходити потрібну, уміти аналізувати її, порівнювати, зіставляти різні дані, узагальнювати та робити висновки. Не менш важливим є уміння на основі знайдених даних продукувати власну інформацію, обмінюватися нею із зацікавленими особами тощо.

Діяльнісна готовність до здійснення самоосвітньої діяльності спрямовується на розвиток комунікативних здібностей, формування умінь вступати в професійні контакти з іншими фахівцями, комунікувати з ними, отримувати необхідну інформацію тощо. Важливим також є формування та удосконалення професійних умінь та навичок, розвиток уміння планувати та організовувати виробничий процес, опанування необхідними професійними операціями, уміннями оперувати знаряддями праці тощо.

І, безперечно, майбутній фахівець повинен вміти адекватно оцінити результати власної самоосвітньої діяльності, що великою мірою залежить від самооцінки особистості, її рівня домагань.

Формування названих компонентів в умовах інформаційного суспільства ефективно формуватиметься у процесі комунікування майбутніх фахівців із інформаційно-комунікаційними засобами.

Важливою формою розвитку самоосвітніх умінь і навичок вважаємо роботу із професійними інтернет-сайтами, які містять інформацію про найновіші досягнення у тій чи іншій сфері діяльності, фахівців, які досягли

значних успіхів у даній галузі, містять конкретні вказівки та рекомендації щодо реалізації завдань професійної діяльності тощо. Ознайомлення з цією інформацією не лише збагачує багаж знань студентів, але й формує відповідну мотивацію, вказує на конкретні приклади досягнення успіху фахівцями у даній сфері тощо.

Розвитку комунікативних здібностей, інформатизації майбутнього фахівця сприяють мережеві професійні співтовариства, соціальні мережеві сервіси, вебінари, програми для миттєвого обміну повідомленнями (Viber, WhatsApp, Telegram, Signal та ін.) тощо. Ці форми самоосвітньої діяльності охоплюють однодумців з різних країн світу та дають змогу обмінюватися досвідом, спільно шукати ефективні шляхи розв'язання складних професійних завдань.

Для формування мотивації до самоосвітньої діяльності, а також професійних умінь та навичок майбутні фахівці можуть скористатися ігровими програмами-симуляторами. Названі програми можуть використовуватися у сферах тренування, освіти, охорони здоров'я, авіації, автомобілебудування, економіки тощо. З їх допомогою можна візуалізувати та моделювати різні процеси, вивчати будову певних об'єктів тощо.

Важливою формою самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців вважаємо роботу з відкритими освітніми ресурсами. Як правило, електронні освітні ресурси включають в себе електронні підручники, експертно-навчальні програми, програми моделювання і обчислення, локальні та віддалені бази тощо. Їхнє використання дає змогу якісно змінити зміст і організаційні форми навчання та створює умови для інтенсифікації навчального процесу.

Не менш важливим для ефективної самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців вважаємо розробку практично-зорієнтованих інтернет-курсів, що розробляються конкретними закладами вищої освіти та включають інформаційний і контрольно-оцінний блок. Важливо, щоб кожен такий курс супроводжувався консультативною підтримкою у вигляді індивідуальних консультацій викладачів чи консультативного інтернет-форуму, участь в якому можуть брати як викладачі, так і студенти.

Цікавим у цьому контексті є громадський проект масових відкритих онлайн-курсів «Prometheus», створений у співпраці з викладачами кращих закладів вищої освіти України. На платформі можна переглянути лекції викладачів провідних закладів вищої освіти України, перевірити набуті знання з допомогою інтерактивних тестів, поспілкуватися на форумі з однодумцями та отримати сертифікат про завершення певного освітнього курсу. Пропоновані курси надзвичайно різнопланові і охоплюють сфери підприємництва, ІТ-технологій, юриспруденції, історії, журналістики, психології, педагогіки, іноземних мов тощо.

Висновки. Отже, інформаційне суспільство висуває кардинально нові вимоги до професійної освіти. Насамперед це стосується зміщення акцентів із засвоєння значного обсягу інформації під керівництвом викладача на формування умінь безперервного набуття нових знань та вміння вчитися самостійно. Уміння та навички професійної самоосвіти мають формуватися у період професійної підготовки. При цьому в епоху розвитку інформаційного суспільства важливими засобом самоосвіти стають інформаційні технології. Використання майбутніми фахівцями професійно-зорієнтованих інтернет-сайтів, ігор-симуляторів, участь у мережевих професійних співтовариствах, вебінарах, користування соціальними мережевими сервісами, програмами для миттєвого обміну повідомленнями, навчання на інтернет-курсах тощо сприятиме не лише формуванню мотивації самоосвітньої діяльності, але й дасть змогу майбутнім фахівцям максимально продуктивно та в оптимальні терміни опанувати необхідну професійну інформацію, сформувати професійні уміння та навички.

Список використаних джерел:

1. Вершинин М. С. Политическая коммуникация в информационном обществе / М. С. Вершинин. – СП6. : Изд-во Михайлова В. А., 2001. – 253 с.

2. Енциклопедія освіти / Акад пед наук України , головний ред В Г Кремень – К. : Юрінком Інтер, 2008 – 1040 с.

3. Преображенская И.Н. Самообразовательная компетентность студентов в условиях современной информационной среды / И.Н. Преображенская // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2008. – № 4. – С. 101 – 105.

4. Холина Л.И. Организация самообразовательной деятельности студентов на основе совеременных технологий / Л.И. Холина, О.Н. Инкина // Сибирский педагогический журнал. – 2005. – № 3. – С. 101 – 113.

5. Шафранов-Куцев Г.Ф. Профессиональное образование в условиях информационного взрыва / Г.Ф. Шафранов-Куцев // Вестник Тюменского государственного университета. – 2011. – № 9. – С. 6 – 13.

6. Furmanek M. Społeczne aspekty oddziaływań technologii informacyjnych / M. Furmanek // Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym / Pod. red. S. Juszczyka. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2002. – S. 46 – 53.